

Arbeidsdokument 2 - mål og strategiar

Arbeidsdokument 2 inneheld dei planlagde arbeidsdokumenta 2-4; kjenneteikn på kvalitet i opplæringa. Kjenneteikna tek utgangspunkt i dei tre områda i mandatet.

Dokumentet har denne inndelinga:

Del 1: Prosessen

Del 2: Omgrepsavklaring

Del 3: Kjenneteikn på kvalitet

Del 1: Prosessen

Den nasjonale dugnaden i samband med pandemien har gjort det nødvendig å legge om den planlagde framdrifta i arbeidet med mål og strategiar for vidaregåande opplæring i Vestland. I denne perioden har arbeidsutvalet freista å sikre involvering gjennom tre notat til styringsgruppa (vedlegg 1, 2 og 3), to møte med referansegruppa og to samlingar for leiarar der refleksjon omkring temaa *involvering* og *likeverdig opplæring* var sentralt. Arbeidsdokument 2 slutfører arbeidet med steg 1 og gjer framlegg om kjenneteikn på kvalitet i opplæringa til styringsgruppa. Dokumentet inneheld dei planlagde arbeidsdokumenta 2-4 og følger den justerte framdriftsplanen skissert i vedlagte notat 1

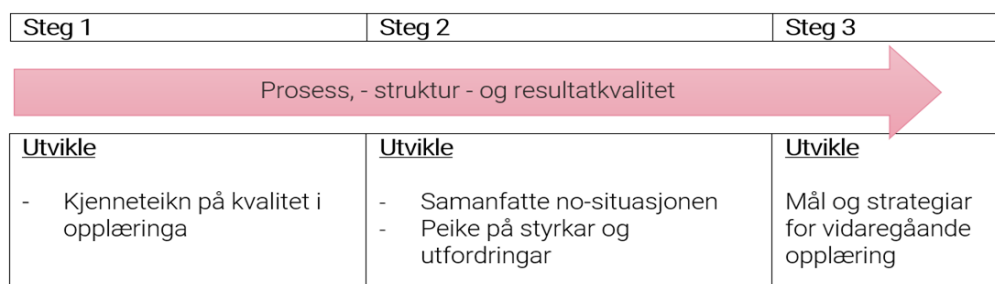

Fig.1

Del 2: Omgrepsavklaring

2.1 Likeverdig opplæringstilbod

Arbeidsutvalet meiner det er viktig at sektoren etablerer ei felles forståing for kva som ligg i omgrepet likeverdig opplæringstilbod. Dette for å gjere naudsynte avgrensingar for å kunne setje ei tydeleg retning for den vidaregåande opplæringa i Vestland fylkeskommune. Retninga skal innehalde «...system og metodar for å stimulere til utvikling, forbetring og vurdering av kvaliteten på opplæringa (jf mandat)» .

I Noreg har einskapsskulen i lange tider vore godt forankra, og norsk skulehistorie viser at det i liten grad har vore reist spørsmål til om det felles skuleløpet er det beste for alle elevar. Ideen om einskapsskulen er fundamentert på eit krav om likeverdig opplæring for alle. I skulesystemet skal alle inkluderast, sosialt og fagleg, og få eit tilpassa opplæringstilbod som tek vare på den einskilde sine evner, føresetnader og behov. Kravet om tilpassa opplæring for alle vart i 1998 løfta opp i føremålsparagrafen.

I mandatet står det at «...mål og strategiar for vidaregåande opplæring i Vestland skal fremje god kvalitet, syne ei utvikling og gi ungdom og vaksne både i sentrumsområda og distrikta eit likeverdig opplæringstilbod (jf mandat)».

Innhaldspendelen i omgrepet **likeverd** har svinga mellom å vektlegge at menneske skal handsamsmast ulikt for å oppnå likt resultat, eller likt for å oppnå ulikt resultat (fig.2).

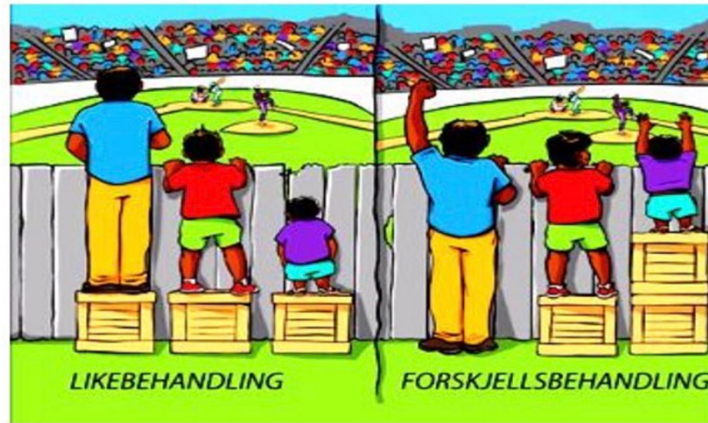

fig.2

Vestland fylkeskommune har ansvar for eit mangfald av elevar og lærlingar med eit stort spenn i føresetnadar, behov, interesser og mål for utdanning og yrke. Eit likeverdig opplæringstilbod skal gje kunnskap, dugleik og haldningar, slik at elevar og lærlingar meistrar liva sine og kan delta i arbeid og fellesskap i samfunnet (Opplæringslova §1.1(føremålsparagrafen)). Dei yrkesfaglege utdanningsprogramma skal ruste elevane og lærlingane til å møte arbeidslivet med relevant fag- og yrkeskompetanse, og dei studieførebuande programma skal gje elevane eit godt grunnlag for å starte på høgare utdanning. Gjennom sju ledd skildrar føremålsparagrafen opplæringa sitt breie danning- og kvalifiseringsoppdrag og krev at kvar elev og lærling møter eit inkluderande læringsmiljø der:

- det er plass for mangfaldet
- alle blir møtt med tillit, respekt og krav
- opplæringa fremjar trivsel, lærelyst og meistring

I vidaregåande opplæring er skule og lærebedrift likeverdige læringsarenaer som skal bygge på det same verdigrunnlaget og dei same prinsippa. Verdigrunnlaget og prinsippa er utdjupa i overordna del av læreplanverket. Dei ulike delane av læreplanverket set retning for opplæringa og skal realiserast i alle fag.

Alle som jobbar med opplæring har ansvar for at rettane blir oppfylte, og pliktar til ei kvar tid å utøve opplæringa sitt breie danning- og kvalifiseringsoppdrag.

NOU *Rett til læring* (2009) seier at likeverd handlar om ein rett til å vere forskjellige og at ikkje alle skal handsamast likt, men ha like moglegheiter og ein rett til støtte utifrå eigne føresetnadar og behov (NOU 2009:18). NOU *Mer å hente* (2016) presiserer at:

Kunnskap om elevenes behov, deres måte å lære på og kompetanse i å tilpasse opplæringen kan gi et bedre skoletilbud for alle elever. Dette innebærer at den inkluderende fellesskolen som skal sikre sosial tilhørighet for elevene, må tåle at forskjellsbehandling kan være likeverd (...) (NOU (2016:14, s.9).

Vidare står det:

Bestemmelsen om tilpasset opplæring er et av de sentrale prinsippene som gjelder for fellesskolen, og det gjelder for alle elever. Andre gjennomgående prinsipper for opplæringen som må ses i sammenheng med tilpasset opplæring, er inkludering og likeverdsprinsippet. Prinsippet om tilpasset opplæring favner både ordinær opplæring og spesialundervisning. Tilpasset opplæring er ikke et mål i seg selv, men et virkemiddel for at elevene skal oppleve økt læringsutbytte (NOU (2016:14, s.23).

NOU: 2019: 25 «Med rett til å mestre» seier:

Et ansvar for gjennomføring vil måtte innebære at videregående opplæring er i stand til å møte utdanningsøkende med ulike forutsetninger og gi dem et tilbud som er tilpasset den enkelte, og som gjør dem kvalifisert til å fortsette og etter hvert fullføre med studie- eller yrkeskompetanse (NOU 2019: 25, s.25).

For at sektoren skal etablerer ei felles forståing for kva som ligg i omgrepet likeverdig opplæringstilbod, meiner arbeidsutvalet det er naudsynt å sjå omgrepet frå fleire hald. Utdanningsdirektoratet har denne forståinga:

Likeverdig opplæring må derfor forstås både på systemplanet i et nasjonalt perspektiv med utgangs- punkt i lov og forskrifter med læreplaner, og på individplanet for en opplæring tilpasset den enkeltes evner og forutsetninger (Utdanningsdirektoratet (2007). Likeverdig opplæring - et bidrag til å forstå sentrale begreper).

Attendemeldingar frå referansegruppa og rektorkollegiet, litteratur og forskning støttar ei slik tilnærming.

2.1.1 Likeverdig opplæring - individplanet

Det er i daglege møte mellom elev og lærar, lærling og instruktør at opplæringa sitt breie føremål blir realisert. Lærar og instruktør vil i konkrete opplæringssituasjonar oppleve spenningar mellom ulike føremål og verdiar. Dei må heile tida gjere krevjande vurderingar mellom omsynet til den einskilde elev/lærling og omsynet til fellesskapet, mellom å støtte og stille krav og mellom opplæringa her og nå og arbeidet med å førebu for framtida. Kompliserte pedagogiske spørsmål har sjeldan sikre svar, og tilsette i skulen og lærebedrifta må difor ha aksept og rom for å bruke vurderingsevna si i utøving av yrket.

Brei forskning, både nasjonalt og internasjonalt, peikar på at vesentleg for elevane og lærlingane si deltaking, lærelyst og resultat er gode mellommenneskelege relasjonar. Særs viktig er relasjonen mellom elev - lærar og lærling - instruktør (Nordahl 2000, Townsend 2007, Hattie 2009, Hovdenak 2010).

Alle elever og lærlingar er ulike, og kva som er eleven/lærlingen sitt beste, er eit kjernespørsmål i likeverdig opplæring som må svarast på kvar dag av alle som jobbar med opplæring.

2.1.2 Likeverdig opplæring - systemplanet

Systemplanet kan handle om prosedyrar, ansvarsforhold, arbeidsdeling i sektoren og i kvar einskild eining. Det handlar om rettigheter, økonomi og organisering i brei forstand, og det handlar om rettigheter, økonomi og organisering lokalt. Dette føreset at alle som jobbar med elevar og lærlingar, må ta i bruk sitt profesjonelle skjønn i tolkinga av reglar og rettigheter som har til føremål å regulere korleis praksisen og opplæringa skal vere. Spenningsforholdet mellom systemiske krav og omsynet til individuelle behov er ein krevjande balansegang for alle som jobbar med opplæring.

Det har ikkje vore gjort djuptgripande endringar i videregående opplæring sidan Reform 94, og elevane i dag møter, i all hovudsak, det same tilbodet og organiseringa i opplæringa som for 26 år sidan. Fylkeskommunen sitt ansvar for videregående opplæring, og prinsippa for trepartssamarbeidet i fagopplæringa, nasjonale myndigheiter, skuleeigar og arbeidsliv, har også stort sett vore dei same sidan Reform 94.

I kjølevatnet av Kunnskapsløftet 06 er det sett ned ei rekke offentlege utval og ekspertgrupper som har utgreidd ulike problemstillingar og utfordringar innanfor det norske utdanningssystemet. Nedanfor peikar arbeidsutvalet på dei mest sentrale dokumenta for vidaregåande opplæring i notid.

- Stortinget vedtok i 2016 *Fag - Fordypning - Forståelse – En fornyelse av Kunnskapsløftet* (Meld.St.28). Fagfornyinga legg opp til å fornye innhaldet i delar av læreplanverket for grunnopplæringa. Målsetjinga er å gi tydelegare retning for arbeidet i skule og lærebedrift. Samanhengen mellom verdiar, prinsipp og fagfornyning skal bli tydelegere (Kunnskapsdepartement, 2017). Fagfornyinga vert stegvis innført:

Vg1: 2020

Vg2: 2021

Vg3:2022

Ny overordna del trer i kraft på alle nivå frå 2020

- Kunnskapsdepartementet sende NOU 2019:25 «Med rett til å mestre» - om struktur og innhald i vidaregåande opplæring og NOU 2019: 23 - «ny opplæringslov» ut på høyring våren 2020. Begge NOUane gjer framlegg om ei rekke systemiske endringar og tiltak for å møte opplæringa sitt breie dannelses- og kvalifiseringsoppdrag. Departementet har varsla at det på bakgrunn av NOU 2019:25 «Med rett til å mestre» vil kome ei stortingsmelding om vidaregåande opplæring. På bakgrunn av NOU 2019: 23 - «ny opplæringslov» vil regjeringa legge fram ein lovproposisjon våren 2021 og eit lovforslag om ny opplæringslov for Stortinget våren 2022.

Både individ- og systemplanet si målsetjing må vere ei opplæring som gir ungdom og vaksne like moglegheiter til opplæring, uavhengig av evne og føresetnadar, alder, kjønn, hudfarge, sosial bakgrunn, seksuell orientering, religiøs eller etnisk tilhøyrslø, buplass, familien si utdanning eller heimen sin økonomi.

Å foreine individ- og systemplanet er naudsynt for å møte krava i føremålsparagrafen og gje elevar og lærlingar ei likeverdig opplæring av høg kvalitet.

2.2. Kvalitet i opplæring

Omgrepet kvalitet vert definert på fleire ulike måtar både i forsking og i ulike politiske dokument. Omgrepet har si rot i *qualitas* (lat.) som tyder eigenskap eller verdi og *qualis* (lat.) som tyder korleis (Roald, 2012, s. 53). Omgrepet kvalitet må i vår samanheng definerast ut frå føremålsparagrafen, overordna del og mål for opplæringa i vid tyding (St. meld. Nr 31, 2007-2008, Kvalitet i skolen).

Kunnskapsløftet (06) var både ein innhaldsreform og ein styringsreform og skuleeigar sitt ansvar vart tydeleggjort i denne reforma. Kunnskapsløftet baserte seg på fem prinsipp:

- klare nasjonale mål
- kunnskap om elevane sine læringsresultat i vid forstand
- tydeleg ansvars plassering
- stor lokal handlefridom
- eit solid støtte- og rettleiingssapparat (Meld. St. 28, 2016)

Fagfornyninga med nytt læreplanverk og nye lokale og sentrale føringar, gjer at opplæringa står i ein endringsprosess. Skuleutvikling og kvalitetsarbeid er relevante omgrep som nyttast for å tileigne seg kompetanse i møte med nye krav og utfordringar.

Læreplanverket tydeleggjer verdiar og prinsipp som vidaregåande opplæring skal styre etter (Overordna del, 2017). Prinsippet om lokalt ansvar føreset gode system og struktur, og ein profesjon som målber det å finne løysingar, og vidareutvikle metodar tilpassa eleven og lærlingen.

Styringsgruppa har bestemt at kvalitetsindikatorane, prosess-, struktur- og resultat kvalitet skal vere reiskap for å halde fast ved kvaliteten og utviklinga av den vidaregåande opplæringa i Vestland. Strukturkvalitet kan påverke både resultat og prosess, og prosess påverkar resultat. Ut frå m.a. Birkemo si forskning (Roald, 2012) er det funn som tilseier at prosessforhold som gode relasjonar, læringsmåtar og motivasjon er avgjerande for kvaliteten i opplæringa.

Kjernen i oppdraget og kjernen i kvalitet i opplæring er **læring og utvikling for den enkelte elev og lærling**. Temaplanen, mål og strategiar, er skuleeigar sitt styringsdokument i kvalitetssystemet for vidaregåande opplæring i Vestland. Planen set tydeleg retning for kjerneoppdraget, og kvalitetssystemet skal ha kjerneoppdraget som det sentrale element i både kvalitetsutvikling og kvalitetsvurdering. Dialog og gode prosessar skapar ny kunnskap, nye handlingar og utvidar forståinga som er byggjesteinar for å utøve kjerneoppdraget (Overordna del, 2017).

Innhaldet i opplæring må tilpassast den enkelte for at kvaliteten skal vere den same for alle, uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn og individuelle føresetnader. Retten til opplæring er ikkje berre ein rett til eit opplæringstilbod, men og til eit innhald som kvalifiserer elevane og lærlingane til ei deltaking i samfunnet, arbeidslivet og i høgare utdanning.

Eit føreseieleg tilbod, med gode rammer, gir skulane det beste utgangspunktet for å utvikle struktur- og prosesskvalitet for å ha høg resultat kvalitet (jf. arb.dokument 1).

For å gje elevar og lærlingar eit likeverdig opplæringstilbod som utviklar kunnskap, dugleik og haldningar, slik at dei meistarar liva sine og kan delta i både arbeid, fellesskapet og samfunnet, tilrår arbeidsutvalet at følgjande forståing skal ligge til grunn for kvalitet i opplæring

Likeverdig opplæring i Vestland fylkeskommune skal forståast som

- like mogelegheiter uavhengig av evner, føresetnadar, alder, kjønn, hudfarge, sosial bakgrunn, seksuell orientering, religiøs eller etnisk tilhørsrle, bustad, familien si utdanning og heimen sin økonomi

Kvalitet i opplæring i Vestland fylkeskommune skal ha kjerneoppdraget som det sentrale element. Det krev:

- ei opplæring som er tilpassa den enkelte uavhengig av sosial og kulturell bakgrunn og individuelle føresetnader
- eit breitt og føreseieleg opplæringstilbod

Del 3: Kjenneteikn på kvalitet

Søkarar til vidaregåande opplæring kan velje mellom ti yrkesfaglege og fem studieførebuande utdanningsprogram. Det er også etablert lokale modeller. Hovudmodellen for dei yrkesfaglege elevane er to år i skule og to år som lærling i bedrift, medan modellen for studieførebuande er tre år i skule. Elevar på yrkesfaglege utdanningsprogram kan søke eittårig påbygging til generell studiekompetanse anten etter Vg2, eller etter fullført fag- og yrkeskompetanse. I 2017 vart tidsrommet for ungdomsretten til vidaregåande opplæring utvida slik at den går rett over i rett til vidaregåande opplæring for vaksne.

Mandatet for mål og strategiar for den vidaregåande opplæringa tek utgangspunkt i følgjande tre område for å nå ei heilskapleg opplæring med høg kvalitet:

- Trivsel, psykososial helse og inkluderande fellesskap
- Lærelyst og motivasjon
- Læring, meistring og gjennomføring

3.1 Trivsel, psykososial helse og inkluderande fellesskap

Kvaliteten på læringsfellesskapet (miljøet) legg premissane og er ein føresetnad for elevane og lærlingane si danning og utdanning. Trivsel, psykososial helse og inkluderande fellesskap er grunnmuren for å bygge eit godt læringsmiljø.

Med læringsmiljøet forstås miljømessige faktorer i skolen som:

- vennskap og relasjonar til jevnaldrende
- relasjonar mellom elev og lærer
- lærerens ledelse av klasser og undervisningsforløp
- normer og reglar
- elevsyn og forventningar til læring
- det fysiske miljøet i skolen (Thomas Nordahl, 2015)

Omgrepet psykososial er ei fellesnemning for psykiske og sosiale tilhøve som er vesentlege for helse, vekst, utvikling og sjølvrealisering. Sosiale tilhøve vedkjem oppvekstvilkår; heimen, skulen, fritid osv., medan psykiske tilhøve er eleven og lærlingen

sin måte å handtere desse på kognitivt og emosjonelt. Det psykososiale miljøet er altså eit resultat av samspelet mellom sosiale og individuelle faktorar.

I eit godt psykososialt læringsmiljø er alle velkomne i fellesskapet og kjenner seg likeverdige fagleg, sosialt og kulturelt. Dette stiller krav til skular og lærebedrifter, og til kvar person si evne og vilje til å bygge gode relasjonar med utgangspunkt i menneske sin eigenart og likeverd.

Brei forskning peikar på at eit av dei mest sentrale elementa for læring og trivsel er god relasjon mellom elev-elev, elev-lærer/lærling-instruktør. John Hattie (2012) sin metaanalyse går så langt som å seie at det viktigaste for læring er relasjonen til dei som skal lære. Det tyder at læraren, i tillegg til høg fagleg kompetanse, må ha høg *prosesskvalitet* slik at han skaper gode vilkår for læringsarbeidet. God relasjon legg grunnlaget for ein reel elev- og lærlingmedverknad der kvar enkelt blir sett, høyrte og spurt. Det tyder at eleven og lærlingen er aktive deltakarar som i samspel med kompetente vaksne, får utvikle seg til å bli metakognitive og sjølvregulerte i eige læringsarbeid.

Barry Zimmerman (2000) er ein av dei viktigaste forskarane innafor sjølvregulert læring, og han seier at sjølvregulert læring ikkje skjer med mindre eleven og lærlingen er motivert. Vidare peikar han på at sjølvregulert læring også består av evna til å nytte det ein lærer.

Det er mange ulike forhold som påverkar eleven og lærlingen sin motivasjon for læring, til dømes ytre forhold som ulike former for påskjøning, eller indre forhold som interesse for eit tema. Samtidig er det viktig å peike på støtte og forventningar som viktige motivasjonsfaktorar. Rapporten *Frafall i videregående opplæring* (2015) seier at skal relasjonar vere gode må det vere eit støttande læringsmiljø i tillegg til eit opent og tillitsfullt forhold mellom elevane, lærlingane og dei som har ansvar for dei. Eit støttande læringsmiljø må kombinerast med klåre krav og forventningar, slik at dei lærande veit kva dei har å halde seg til. Dette samsvarer med det professor Edvin Bru (2013) seier er vesentleg for å skape motivasjon og lærelyst.

3.2 Motivasjon og lærelyst

Overordna del (2017) presiserer at opplæringa sitt oppdrag både er danning og utdanning.

Overordnet del tydeliggjør skolens og lærebedriftens ansvar for danning og for utvikling av kompetansen til alle deltakere i grunnopplæringa. Alle som arbeider i grunnopplæringa, må la dette grunnsynet prege planlegginga, gjennomføringa og utviklinga av opplæringa (Overordna del, 2017, s.2)

«Skolen er mye mer enn en produksjonsprosess med faglig kunnskap som mål» (Biesta 2014). Skule og utdanning handlar like mykje om mellommenneskeleg samspel. Dette samspelet har stor tyding når dei lærande skal utvikle seg, og bli ein del av eit sosialt forpliktande samarbeid. Ludvigsen-utvalet si utgreiing *Fremtidens skole* understrekar kor viktig det er at elevane tør utfolde seg, og at dei opplever kulturen og relasjonane til lærarar og medelevar som støttande og tillitsfull (NOU 2015:8).

Skolen skal møte elevane med tillit, respekt og krav, og de skal få utfordringar som fremmer danning og lærelyst. For å lykkes med dette må skolen bygge et godt læringsmiljø og tilpasse undervisninga i samarbeid med elevane og heime (Overordna del, 2017, s.15).

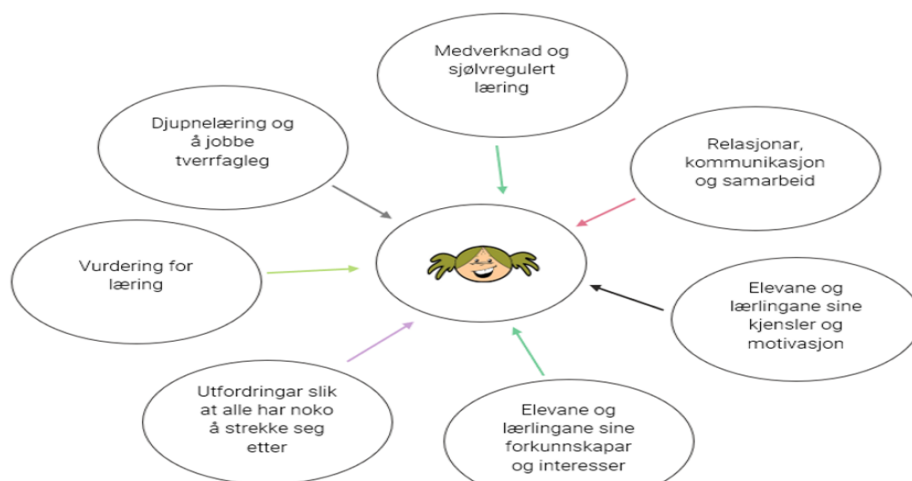
Professor Edvin Bru (2013) har i mange år forska på kva som motiverer og gir lærelyst. Han hevdar at motivasjon og lærelyst er avhengig av korleis elevane og lærlingane svarar på tre spørsmål:

1. Kan eg klare oppgåva?
2. Er oppgåva meningsfulle eller nyttige for meg?
3. Kva forventningar møter eg frå personar som er viktige for meg?

Kvaliteten i læringsfellesskapet og reel medverknad i eiga opplæring er sentrale element for at eleven og lærlingen lærer og utviklar seg. Læring er ein aktiv prosess som vert stimulert i eit samspel mellom alle deltakarar i læringsarenaen, og for at dei lærande skal klare å gjennomføre læringsoppgåvene er det avgjerande med eit støttande læringsmiljø. Notat 3 (vedlagt) til styringsgruppa fremja mellom anna at:

- elevane og lærlingane er produsentar i eige læringsarbeid og i mindre grad konsumentar
- det faglege innhaldet blir opplevd som relevant
- undervisninga er støttande heller enn kontrollerande. Læringsstøtte handlar om læraren si evne til å variere undervisninga for å hjelpe elevane til god forståing av fagstoffet

Dette samsvarar i stor grad med Dumont og Instance (2010) sine sju prinsipp for eit godt læringsmiljø og ei god undervisning, fig. 3.

Der sju prinsippa må sjåast i samanheng, og dei lærande sine føresetnader og behov må også knytast tett til korleis prinsippa blir jobba med (NOU 2014: 7 Elevenes læring i fremtidens skole). Motivasjon og lærelyst står i eit gjensidig forhold til kvarandre, og ein elev og lærling som opplever å bli sett, høyrst og spurt blir lettare engasjert i eiga læring. Gode læringsmiljø fremjar lærelyst og læringsutbytte (T. Nordahl, 2010).

3.3 Læring, meistring og gjennomføring

Vi har ovanfor peika på kor viktig *trivsel, psykososial helse og inkluderande fellesskap* er for å bygge eit støttande læringsmiljø, og kor viktig læringsmiljøet er for *motivasjon og lærelyst*. Kort sagt; eit støttande læringsmiljø som bygger motivasjon og lærelyst er grunnmuren for læring, meistring og gjennomføring.

Læring er ein aktiv prosess som vert stimulert i eit samspel bygd på gode relasjonar prega av tillit og respekt (Hattie, 2012). Gjennom gode læringsprosessar skal elevane og

lærlingane tileigne seg kompetanse som er viktig for å få ein jobb og for å vere langvarig yrkesaktive. Ein føresetnad for å klare det er gode grunnleggande sosiale, emosjonelle og digitale ferdigheiter (NOU 2019:2: Fremtidige kompetansebehov II - utfordringer for kompetansopolitikken).

Arbeidsmarknaden stiller stadig høgare krav til kompetanse, og oppdraget for vidaregåande opplæring er å lære elevane og lærlingane

(...) å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger og situasjoner. Kompetanse innebærer forståelse og evne til refleksjon og kritisk tenkning (Overordna del, 2017, s.11).

Elevar og lærlingar skal få ei relevant opplæring som gjer dei studie- eller yrkesførebudd, og kompetente til å handtere nye utfordringar i samfunn og arbeidsliv. Fullført og bestått vidaregåande opplæring er eit viktig grunnlag for vidare utdanning og innpass i arbeidslivet. Studium viser at å fullføre vidaregåande opplæring er særskild viktig for å få tilknytning til arbeidsmarknaden, mestre livet og kunne delta i fellesskapet i samfunnet (Falch m. fl. 2009).

Meistring kan definerast som:

Det å få det til, det å lykkes. Meistring forstås i betydningen den enkeltes evne og ferdigheter til å klare eige liv, livskompetanse. Meistring innebærer å kunne beherske samfunnets utviklingsoppgaver, dvs. ha de nødvendige kunnskaper, ferdigheter og holdninger som kreves på de ulike utviklings- og modningstrinn i livet (Pedagogisk psykologisk ordbok, 1971, s. 159)

Dersom elevar og lærlingar skal få høve til å realisere læringspotensialet sitt, må lærar og instruktør ha tydelege og realistiske forventningar til deira faglege og sosiale utvikling. Leiing av læringsaktivitetar tyder å legge til rette for at alle skal oppleve reell medverknad og meistring. Når elevane og lærlingane blir tilstrekkeleg utfordra og kjenner at dei har dei nødvendige ferdigheitene, er det stort sannsyn for at dei føler seg trygge og glade og opplever å lykkas. Elevar som opplever fleire optimale læringsaugneblinkar i eit fag, vil med større sannsyn sjå faget som viktig for seg sjølv og framtida (Sølvi Lillejord m.fl., 2018, Stress i skolen).

Å vere i ein situasjon ein ikkje meistar, kan redusere motivasjonen og den lærande sitt potensiale læringsutbytte. Læringsarbeidet må opplevast som relevant, nyttig og meningsfylt her og no, men også i eit vidare perspektiv mot framtidig utdanning, yrke eller samfunnsliv. I ein arbeidsmarknad med høg endringstakt er det heilt naudsynt å trene unge og vaksne til «(...) å kunne tilegne seg og anvende kunnskaper og ferdigheter til å mestre utfordringer og løse oppgaver i kjente og ukjente sammenhenger (...)» (Overordna del, 2017, s.11). Lære å lære, evna til omstilling og læring heile livet er sentrale eigenskapar for å møte framtida med positiv samfunnsdeltaking. Kompetanse er nøkkelen til eit berekraftig velferdssamfunn (Meld.St.14, 2020). For å nå denne målsetjinga er det viktig med god karriererettleiing som gjer dei unge og vaksne kjende med kva eigenskapar, interesser og kompetanse dei har og kva moglegheiter som ligg i arbeidslivet, slik at dei tek gode og velinformerte val knytt til utdanning, opplæring og arbeid (Meld.St.5, 2019-2020, Levende lokalsamfunn for framtida). Relevant karriererettleiing skal ikkje berre medverke til at unge og vaksne tek riktige val i utgangspunktet, men også gi dei kompetanse til å gjere gode val om att og om att. Dette blir stadig viktigare i ein arbeidsmarknad der ein allereie i dag går glipp av viktig verdiskaping på grunn av eit kompetansegap (Meld.St.14, 2020).

Skule og lærebedrift er likeverdige læringsarenaer og opplæringa skal gje utgangspunkt for deltaking på alle område innafor utdannings-, arbeids- og samfunnsliv. Arbeidslivet har likevel nokre krav og rammer som er annleis enn for opplæring i skule. Ei god samhandling mellom skule og arbeidsliv aukar moglegheitene for at fleire elevar og lærlingar kan ta aktiv del i eiga opplæring. Det må vere eit mål at elevar som går ut frå Vg2 yrkesfagleg utdanningsprogram, har den kompetansen arbeidslivet etterspør og er tilsetningsklare for læreplass og opplæring i bedrift.

Gjennomføring i vidaregåande opplæring er ei samfunns- og utdanningspolitisk utfordring, ikkje berre i Noreg, men også internasjonalt. I den norske offisielle statistikken skil ein mellom dei som har fullført og bestått og dei som har gjennomført.

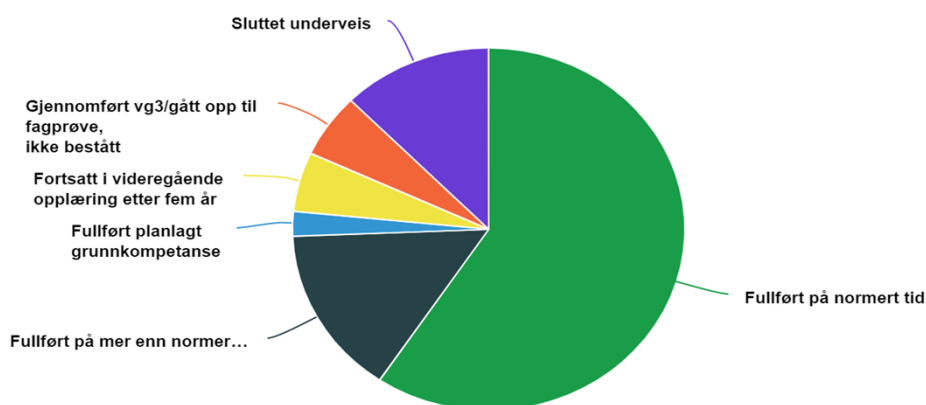

fig.4

[SSB.no/utdanning, 2020](https://www.ssb.no/utdanning,2020)

Markussen (2011) og NOUane NOU 2018: 15 «Kvalifisert, forberedt og motivert» og 2019:25 «Med rett til å mestre» peikar på tilhøve som særleg påverkar fullført og gjennomført vidaregåande opplæring:

- dei unge sine prestasjonsnivå frå grunnskulen (grunnskulepoeng)
- dei unge sitt faglege og sosiale engasjement med skulen
- deira sosiale bakgrunn
- ulike kontekstar opplæringa skjer innanfor

I dokumentet *Vestland - utfordringar for fylket og for regionane* er tilsvarende grunnar trekt fram: (Vestland - utfordringar for fylket og for regionane, 2019)

1. *Elevar som ikkje har tilstrekkelege føresetnader til å møte vidare opplæring - svake grunnleggande ferdigheiter*
2. *Riktig dimensjonering av opplæringstilbodet - yrkesfaglege utdanningsprogram*

Elevar som ikkje har tilstrekkelege føresetnader til å møte vidare opplæring - svake grunnleggande ferdigheiter

Alle som fullfører grunnskulen, har rett til tre år med vidaregåande opplæring. Det er ingen opptakskrav knytt til denne retten og om lag alle som går ut av grunnskulen, fortset direkte over i vidaregåande opplæring.

Elevar som startar i vidaregåande opplæring har ulike føresetnader for å meistre krava dei møter. Forsking viser at det er ein samanheng mellom forkunnskapar og grunnskulepoeng og gjennomføring av vidaregåande opplæring. Allereie frå første skuleår (vg1) møter mange elevar faglege utfordringar som har innverknad på om dei meistar å gjennomføre med studie- eller yrkeskompetanse. I NOU 2019: 25 *Med rett til å mestre* peikar utvalet på at vidaregåande opplæring ikkje tek godt nok vare på denne elevgruppa.

Riktig dimensjonering av opplæringstilbodet - yrkesfaglege utdanningsprogram

Skule og lærebedrift er likeverdige læringsarenaer og opplæringa skal gje utgangspunkt for deltaking på alle område innafor utdannings-, arbeids- og samfunnsliv.

NIFU 2019 peikar på tre sentrale omsyn i fylkeskommunane si dimensjonering av vidaregåande opplæring:

- Kva aktørar som deltek
- Korleis dimensjoneringsprosessen blir organisert
- Vurderingar av ulike omsyn som til dømes eksisterande skulestruktur, søking og arbeidslivet sitt behov

Faktorar som tilbod, søking og behov i arbeidslivet er vevd inn i kvarandre. Forsking viser at det er eit reelt dilemma mellom omsynet til økonomisk forsvarleg drift på den eine sida og å oppretthalde tilbod i distrikta på den andre. I nokre tilfelle står interessene så sterkt at tilbod vert sett i gang sjølv om det går på tvers av omsyn som søkartal og læreplasstilfang (Høst og Reegård, 2019).

Meld.St.14 :11 *Kompetansereformen - Lære hele livet* presiserer at dimensjonering av vidaregåande opplæring bør i auka grad reflektere behovet i arbeidslivet og at fylkeskommunen har ei rolle i å formidle opplæringsbehov og sørge for utdannings- og opplæringstilbod som er etterspurt. Eit godt og oppdatert kunnskapsgrunnlag føreset nær kontakt med utdannings-, nærings- og arbeidslivsaktørane (Meld.St.5, 2019-2020, Levende lokalsamfunn for fremtiden).

I tillegg til personlege vinningar for den unge og vaksne, er gjennomføring av vidaregåande opplæring også viktig sett frå eit samfunnsøkonomisk perspektiv (Falch m.fl. 2009). Kvar elev som ikkje gjennomfører vidaregåande opplæring kostar samfunnet omlag kr 900.000 pr år (Senter for økonomisk forskning, 2009). For Vestland fylkeskommune vil det bety ein økonomisk samfunnsvinst på over 40 millionar kroner dersom vi aukar gjennomføringstallet med 45 elevar, tilsvarande ein elev pr vidaregåande skule.

Kunnskap og kompetanse er reiskapar for å kjempe mot og handtere dei utfordringane bærekraftmåla peikar på.

Innanfor dei tre områda er det er høg grad av samanfall i kva som er kjenneteikn på kvalitet

Kjenneteikn på kvalitet er ei støttande opplæring

- bygd på gode relasjonar
- i eit godt psykososialt læringsmiljø der alle kjenner seg likeverdige
- med høg grad av reel elev- og lærlingmedverknad
- der læringsarbeidet opplevast som relevant, nyttig og meningsfylt
- som kvalifiserer for vidare studium, arbeidslivet og deltaking i samfunnet